

Отримано: 10 червня 2016 р.

Прорецензовано: 19 червня 2016 р.

Прийнято до друку: 10 серпня 2016 р.

Куцаб-Бонк К. К. Інституційні чинники транскордонної конвергенції в умовах сучасного етапу європейської інтеграції України / К. К. Куцаб-Бонк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», вересень 2016. – № 2(30). – С. 14–18.

УДК: 332.135 : 332.122.54 : 339.924 : 330.837 (477)

JEL-класифікація: R59

Куцаб-Бонк Катажина Каземирівна,

кандидат економічних наук, викладач Вищої державної техніко-економічної школи
імені Броніслава Маркевича в м. Ярославі, Польща

ІНСТИТУЦІЙНІ ЧИННИКИ ТРАНСКОРДОННОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЕТАПУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Транскордонне співробітництво між Україною та ЄС сьогодні набуває дедалі більшої значимості. Одним із його ключових завдань є зближення рівнів економічного розвитку по різні боки кордону. Тобто вирішальну роль у підвищенні ефективності транскордонного співробітництва в сучасних умовах набуває стимулювання транскордонної конвергенції. При цьому, особливе значення відводиться інституційним чинникам впливу. Саме від спроможності сформуванати належні інституційні передумови для розгортання транскордонних конвергентних процесів залежить успішність розвитку транскордонного співробітництва між Україною та ЄС на сучасному етапі європейської інтеграції.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, транскордонна конвергенція, інституційні чинники, європейська інтеграція.

Куцаб-Бонк Катажина Каземировна,

кандидат экономических наук, преподаватель Высшей государственной технико-экономической школы
имени Бронислава Маркевича в г. Ярославле, Польша

ІНСТИТУЦИОНАЛЬНІ ФАКТОРИ ТРАНСГРАНИЧНОГО КОНВЕРГЕНЦІЇ В УМОВИХ СУЧАСНОГО ЕТАПУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Трансграничное сотрудничество между Украиной и ЕС сегодня приобретает все большую значимость. Одним из его ключевых задач является сближение уровней экономического развития по разные стороны границы. То есть, решающую роль в повышении эффективности трансграничного сотрудничества в современных условиях приобретает стимулирование трансграничной конвергенции. При этом, особое значение отводится институциональным факторам воздействия. Именно от способности сформировать надлежащие институциональные предпосылки для развертывания трансграничных конвергентных процессов зависит успешность развития трансграничного сотрудничества между Украиной и ЕС на современном этапе европейской интеграции.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, трансграничная конвергенция, институциональные факторы, европейская интеграция.

Katazhyna Kutsab-Bonk,

PhD. in economics, Lecturer of the Bronisław Markiewicz State Higher School
of Technology and Economics in Yaroslavl, Poland

INSTITUTIONAL FACTORS OF CROSS-BORDER CONVERGENCE IN THE MODERN STAGE OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

Cross-border cooperation between Ukraine and the EU today is becoming increasingly important. One of its key challenges is the convergence of economic development from different sides of the border. That mean crucial role of stimulation of cross-border convergence for improving the efficiency of cross-border cooperation in modern conditions. At the same time, special importance is attached to institutional influence factors. Ability to create the adequate institutional background for the deployment of cross-border convergence determines the success of the development of transboundary cooperation between Ukraine and the EU at the present stage of European integration.

Keywords: cross-border cooperation, cross-border convergence, institutional factors, European integration.

Постановка проблеми. Розгортання конвергентних процесів у соціально-економічному просторі транскордонного регіону між Україною та ЄС тісно пов'язане із якістю та різноплановістю інституційного забезпечення транскордонного співробітництва між прикордонними регіонами Західної України та сусідніми адміністративно-територіальними одиницями Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії.

Це зумовлює необхідність дослідження сутнісних характеристик інституційного забезпечення транскордонного співробітництва між Україною та ЄС, а також виявлення його впливу на транскордонну кон-

вергенцію регіонів, включаючи тенденції та напрями її поширення на сучасному етапі європейської інтеграції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вказаній проблематиці присвячені численні дослідження українських науковців. Передусім, це стосується наукових праць І. Бабець, В. Борщевського, В. Засадко, І. Михасюка, Н. Мікули, Н. Павліхи, І. Скороход, І. Тимечко та інших учених.

Наприклад, на думку Н. Павліхи та І. Скороход, в основу організації та реалізації політики розвитку транскордонного співробітництва має бути покладено три принципи, які відображають ідеологію європейської інтеграції: партнерство, субсидіарність та доповнення. Партнерство означає тісну координацію дій між учасниками співробітництва, субсидіарність – зміцнення регіонального і локального рівня через делегування компетенції найнижчому відповідному адміністративному рівню, а доповнення стосується насамперед акумуляції ресурсів, коли їх джерела доповнюють одне одного [5].

В. Засадко відзначає, що основними перешкодами на шляху розвитку транскордонного співробітництва в сучасних умовах європейської інтеграції України є: відсутність налагоджених належним чином комунікаційних зв'язків між різними сегментами транскордонного співробітництва та ефективної взаємодії між місцевими органами державної влади і представниками підприємницького та громадського середовищ; недостатньо глибоке розуміння центральними органами державної влади суті та значення транскордонного співробітництва; існування негативного політичного впливу на розвиток системи транскордонних взаємодій, а також недосконалість структури транскордонного співробітництва України [3].

З погляду В. Борщевського, дослідження інституційних аспектів транскордонного співробітництва між Україною та сусідніми країнами-членами ЄС має спиратися не стільки на традиційний кількісний аналіз, скільки на експертні та соціологічні методи. Завдяки цьому можна досягнути необхідного рівня ідентифікації тих інститутів, які сприяють досягненню оптимальної траєкторії розвитку транскордонного співробітництва [1, с. 15].

Проте в більшості наукових публікацій спостерігається брак уваги дослідників до проблематики транскордонної конвергенції, зокрема до аналізу впливу інституційних чинників на поширення транскордонних конвергентних процесів в умовах сучасного етапу європейської інтеграції України, включаючи ті виклики, які постали протягом останніх років.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є систематизація основних інституційних чинників впливу на транскордонну конвергенцію між Україною та ЄС, виявлення характерних взаємозв'язків між ними та аналіз основних напрямів їх еволюції на сучасному етапі європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на розвідки українських науковців, інституційне забезпечення транскордонного співробітництва можна досліджувати у двох основних площинах: предметній та системній.

У першому разі, інституційне забезпечення охоплює виключно діяльність інституцій, функціонування яких спрямоване на розвиток і поглиблення транскордонного співробітництва, а також на підвищення ефективності цього співробітництва, зокрема – на основі зниження трансакційних витрат учасників транскордонних економічних взаємодій.

Натомість, системна площина інституційного забезпечення конвергенції включає у себе значно ширше коло інструментів, методів та засобів впливу, які використовуються з метою стимулювання конвергентних процесів у транскордонному просторі між Україною та ЄС. У цьому разі інституційне забезпечення, поряд із діяльністю вищезгаданих організацій (інституцій), охоплює також низку ключових інститутів, що визначають характер поширення конвергенції у вказаному транскордонному просторі (інститут підприємництва, інститут міграції, інститут освіти, політичні інститути, інститути громадянського суспільства тощо).

Крім того, системна площина інституційного забезпечення соціально-економічної конвергенції охоплює також цілу низку організаційних елементів управління та інституційних ланок, спрямованих на вирівнювання пропорцій економічного розвитку по різні боки кордону між Україною та ЄС. До них, зокрема, можна віднести:

- інформаційно-статистичне забезпечення учасників транскордонного співробітництва, передусім, суб'єктів транскордонних ринків, якісною порівняльною статистичною інформацією, доступною для широкого вжитку, про основні параметри і тенденції розвитку економіки транскордонного регіону;
- науково-аналітичне забезпечення учасників транскордонного бізнесу та господарюючих суб'єктів, локалізованих у прикордонних регіонах України та сусідніх країн-членів ЄС, щодо тенденцій, динаміки, потенціалу та перспектив розвитку транскордонних ринків і транскордонного регіону загалом;
- навчально-освітнє забезпечення мешканців українського прикордоння, найперше, щодо популяризації сучасних форм ведення підприємницької діяльності у транскордонному просторі між Україною та ЄС, можливостях реалізації транскордонних проектів, які співфінансуються ЄС і підготовки відповідних проектних заявок, а також консалтинговий супровід учасників прикордонної торгівлі, іноземних інвесторів та інших суб'єктів транскордонного бізнесу;

– адміністративно-управлінське забезпечення транскордонної активності, у т. ч. ґрунтоване на співпраці між органами місцевого самоврядування прикордонних територіальних громад України, з одного боку, та Польщі, Словаччини, Угорщини і Румунії, з другого, включаючи розробку спільних стратегій розвитку для відповідних транскордонних регіонів;

– регуляторно-координаційне забезпечення транскордонного співробітництва на рівні органів державної влади, яке реалізовується через лібералізацію дозвільних процедур, включаючи процедури отримання віз і перетину кордону; налагодження ефективної координації в роботі органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямованої на регуляторне забезпечення та реалізацію проектів транскордонного співробітництва;

– маркетингове забезпечення суб'єктів транскордонного бізнесу і територіальних громад, залучених до процесів транскордонного співробітництва; сприяння у здійсненні брендингу прикордонних територій і господарюючих у їх межах суб'єктів; просування інтересів прикордонного бізнесу на транскордонному та міжнародному ринках, формування спільних транскордонних маркетингових продуктів, у т. ч. орієнтованих на іноземних інвесторів із розвинених держав світу;

– інфраструктурне забезпечення учасників транскордонного бізнесу, зокрема, налагодження дієвих механізмів функціонування маркетингової, інформаційної, інституційної та інноваційної інфраструктури у транскордонному просторі між Україною та ЄС шляхом регулярного проведення виставково-ярмаркових і презентаційних заходів, розвитку та налагодження ефективної взаємодії між інститутами громадянського суспільства різних держав, створення сприятливих умов для транскордонного трансферу технологій тощо.

Кожна із перелічених ланок інституційного забезпечення конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону між Україною та ЄС виконує певну організаційну функцію, спрямовану на інституціоналізацію цього простору, тобто на формування у його межах певних правил і норм, які ведуть до зближення соціально-економічних параметрів розвитку по різні боки кордону. Завдяки цьому відбувається інтеграція інституційного поля в межах відповідного транскордонного простору, що забезпечує поширення відповідних конвергентних процесів.

Систематизуючи основні інституційні чинники розвитку транскордонного співробітництва між Україною та ЄС в контексті активізації конвергентних процесів у межах відповідного транскордонного регіону, доцільно виокремити ключові функції кожного із цих чинників та механізми їх впливу на поширення соціально-економічної конвергенції між сусідніми прикордонними регіонами України та країн-членів ЄС.

Здійснивши відповідну систематизацію можна констатувати, що зближення основних параметрів економічного розвитку в межах усього транскордонного регіону між Україною та ЄС відбувається під впливом дії шести базових інституційних чинників, а саме: інституційно-суб'єктного, інформаційно-аналітичного, навчально-освітнього, адміністративно-управлінського, маркетингового та інфраструктурного (табл. 1).

Таблиця 1

Основні інституційні чинники транскордонної конвергенції між Україною та ЄС

Чинники	Функції	Механізми стимулювання конвергенції
Інституційно-суб'єктний	Налагодження та розвиток економічних і соціально-психологічних взаємовідносин між суб'єктами транскордонного співробітництва.	Діяльність транскордонних інституцій – налагодження ефективних взаємодій між суб'єктами транскордонного співробітництва по різні боки кордону – реалізація спільних транскордонних проектів із метою усунення існуючих проблем – зближення стандартів і якості життя.
Інформаційно-аналітичний	Забезпечення учасників транскордонного співробітництва своєчасною та якісною інформацією, необхідною для оптимізації їх операційної діяльності.	Доступність якісної статистичної інформації та аналітичних матеріалів – оптимізація операційної діяльності учасників транскордонного бізнесу – підвищення ефективності функціонування транскордонних ринків – зближення цін і якості товарів та послуг по різні боки кордону.
Навчально-освітній	Підготовка кадрів для системи транскордонного співробітництва, підвищення якості людського капіталу транскордонного регіону.	Формування спільного транскордонного навчально-освітнього простору – обмін знаннями та підготовка кваліфікованих кадрів – формування спільних транскордонних бізнес-продуктів – реалізація транскордонних інвестиційних проектів – зближення економічних показників розвитку.
Адміністративно-управлінський	Мінімізація трансакційних витрат учасників транскордонного співробітництва; впровадження сучасних управлінських технологій у практику регіонального менеджменту.	Формування сприятливого регуляторного середовища – зменшення трансакційних витрат учасників транскордонного співробітництва – посилення транскордонної економічної активності – налагодження спільної транскордонної діяльності в різних сферах економіки – зближення ділових стандартів та показників розвитку підприємництва.

Продовження Таблиці 1

Маркетинговий	Популяризація соціально-економічного потенціалу прикордонних територій, формування їх позитивного іміджу, просування інтересів.	Формування позитивного іміджу прикордонних територій на основі здійснення брендингу транскордонного регіону – активізація транскордонної економічної та інвестиційної діяльності – збільшення обсягів надходжень до місцевих бюджетів – зближення фінансового потенціалу.
Інфраструктурний	Поліпшення інвестиційного клімату в межах транскордонного регіону; підвищення якості його соціального капіталу та рівня життя населення.	Удосконалення інфраструктурного забезпечення учасників транскордонного співробітництва – формування спільних транскордонних інституцій та інституційних мереж – зближення інституційних стандартів ведення бізнесу та економічного розвитку по різні боки кордону.

Складено авторкою.

Аналізуючи механізми впливу основних складових інституційного забезпечення на поширення конвергентних процесів у транскордонному регіоні між Україною та ЄС, першочергову увагу слід акцентувати на діяльності інституцій, орієнтованих на поглиблення транскордонного співробітництва між сусідніми прикордонними територіями України та сусідніх країн-членів ЄС. На жаль, до цього часу ефективність функціонування цих інституцій залишається доволі низькою, а якість виконання покладених на них завдань не відповідає вимогам часу.

Так, доводиться констатувати, що, незважаючи на ті значні позитивні зміни, які відбулися в розвитку інституційно-правового забезпечення транскордонного співробітництва між Україною та ЄС протягом останніх років, зберігають свою актуальність проблеми єврорегіонального співробітництва між Україною та країнами-членами ЄС.

З цього приводу Н. Мікула відзначає: «На сьогодні, потенціал регіонального співробітництва України та ЄС задіяно недостатнім чином... Єврорегіональні структури за участю областей України і досі не стали організаційно-фінансовою платформою координації транскордонного співробітництва в системі регіонального менеджменту, як це притаманно країнам ЄС... Всі єврорегіони на кордоні з ЄС за участю українських областей створені обласними органами влади, а громади, на території яких функціонує єврорегіон, фактично залишаються осторонь від їх активної діяльності» [4].

На жаль, єврорегіони, які функціонують у соціально-економічному просторі транскордонного регіону між Україною та ЄС, і надалі зберігають усі описані недоліки. Не збільшує оптимізму і проведення в Україні адміністративно-територіальної реформи, покликаної передати на рівень органів місцевого самоврядування прикордонних територіальних громад значної частини адміністративно-управлінських та фінансових повноважень. По-перше, вказана реформа здійснюється доволі повільно та непослідовно, а, по-друге, для впровадження ефективних механізмів єврорегіонального співробітництва за участю новостворених об'єднаних прикордонних територіальних громад потрібен значний проміжок часу, що може законсервувати проблему на невизначений період.

Українські науковці В. Гоблик та Я. Дем'ян пояснюють низьку ефективність єврорегіонів, до складу яких входять прикордонні території України та Польщі, наявністю інституційних пасток «єврорегіональної віртуальності» та «єврорегіональної дисфункціональності». Зокрема, вони стверджують, що єврорегіони «Буг» і «Карпати» лише імітують прагнення поширювати у прикордонних регіонах України інституційні стандарти ЄС, а також використовують свій статус передусім заради отримання доступу до джерел фінансової підтримки з боку ЄС [2, с. 127].

Загалом, окреслюючи концептуальні засади інституалізації транскордонного простору між Україною та ЄС у контексті поширення в його межах конвергентних процесів, необхідно забезпечити дотримання інституційних балансів, спираючись на взаємне підсилення окремих організаційних важелів, що застосовуватимуться в руслі проведення окреслених інституційних змін.

Виходячи з нових викликів і потреб сучасного етапу європейської інтеграції, наріжним каменем взаємоузгоджених інституційних змін у кожному з транскордонних регіонів, що включають суміжні прикордонні території України та сусідніх із нею країн-членів ЄС, є створення та поширення синергетичних ефектів у трьох ключових напрямках: консолідації формальних інститутів, активізації транскордонних інституцій та інституціоналізації транскордонних ринків (рис. 1).

Визначальну роль у налагодженні дієвої інституційної підтримки конвергентних процесів у транскордонному просторі між Україною та ЄС, на сучасному етапі європейської інтеграції, відіграє консолідація формальних інститутів по різні боки кордону. При цьому, основну увагу під час створення спільних формальних інститутів для всього транскордонного регіону між Україною та ЄС необхідно приділити інституційно-правовому забезпеченню.

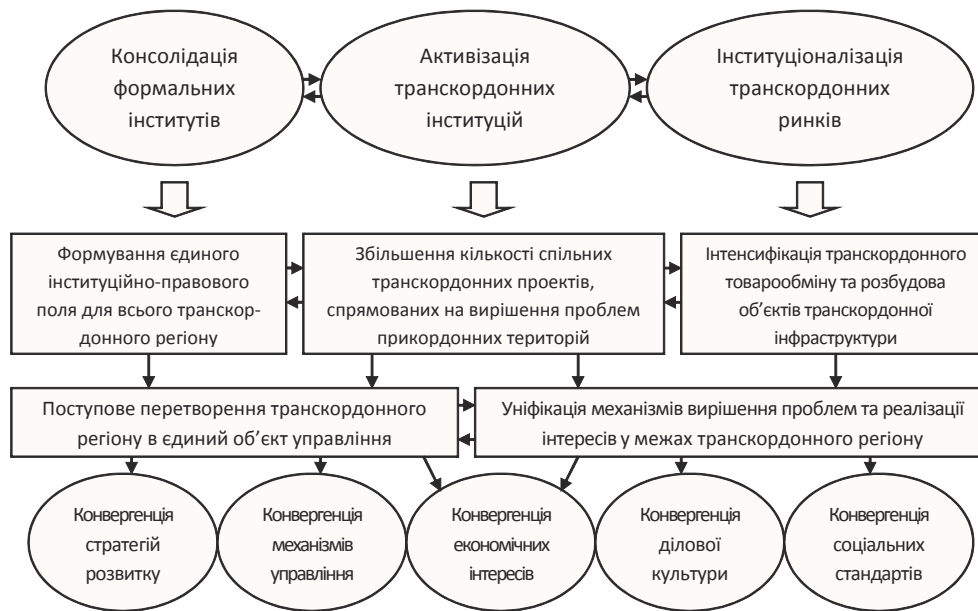

Рис. 1. Пріоритетні напрями інституційного впливу на поширення транскордонної конвергенції між Україною та ЄС

У цьому сенсі, пріоритетного значення сьогодні набуває законодавча підтримка таких важливих напрямів інституційного забезпечення транскордонної конвергенції, як: створення правового поля для налагодження дієвої транскордонної статистики, законодавче закріплення інституту транскордонного стратегування та моніторингу виконання транскордонних стратегій і транскордонних програм розвитку, створення особливого правового режиму для налагодження транскордонних партнерських стосунків та здійснення відповідних транскордонних взаємодій між органами місцевого самоврядування територіальних громад прикордонних регіонів по різні боки кордону тощо.

Висновки. Ефективність сучасного транскордонного співробітництва між Україною та ЄС визначається рівнем соціально-економічної конвергенції між сусідніми прикордонними територіями України та країн-членів ЄС. Одним із ключових засобів стимулювання такої конвергенції є формування сприятливого інституційного середовища.

Ключовими інституційними чинниками, що визначають його якість на сучасному етапі європейської інтеграції України, є: функціонування транскордонних інституцій, інформаційно-аналітичне забезпечення учасників транскордонного співробітництва, навчально-освітня діяльність у транскордонному просторі, адміністративно-управлінський супровід транскордонних проектів і програм розвитку, а також транскордонний маркетинг та розбудова прикордонної інфраструктури.

Пріоритетними напрямками удосконалення інституційного середовища, з погляду стимулювання транскордонної конвергенції між Україною та ЄС, є: консолідація формальних інститутів по різні боки кордону, підвищення ефективності транскордонних інституцій та інституціоналізація транскордонних ринків.

Перспектива подальших досліджень у руслі окресленої проблематики пов'язана з виявленням ключових інституційних чинників впливу на розвиток транскордонних ринків між Україною та ЄС, а також окресленням їх ролі у стимулюванні транскордонної конвергенції регіонів.

Література:

1. Борщевський В. Українсько-польське економічне співробітництво у світлі сучасних теорій оптимізації / Віктор Борщевський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9 (99). – С. 11-18.
2. Гоблик В. Вплив інституційно-правових бар'єрів на ефективність зовнішньоекономічної діяльності в транскордонних регіонах / В. Гоблик, Я. Дем'ян // Економічний форум. – 2015. – № 3. – С. 123-128.
3. Засадко В. Транскордонне співробітництво України: тенденції, проблеми та перспективи розвитку / Валентина Засадко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nvamu_ekon/2009_7/09zvvcpr.pdf.
4. Мікула Н. Щодо підвищення ефективності організаційно-економічного забезпечення єврорегіонального співробітництва України та ЄС. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1229/>.
5. Павліха Н. Транскордонне співробітництво і міжрегіональна інтеграція як чинники сталого просторового розвитку регіону / Наталя Павліха, Ірина Скороход [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/en_re/2008_5_3/birmuk_RE_3_79.pdf.